

Характеристика підготовки початківців в інтелектуальних видах спорту та в шашках

Надія Чижевська, Оксана Шинкарук

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Анотація. В сучасному світі спостерігається тенденція до видового розширення інтелектуального спорту, який розглядають як інструмент розвитку дитини. Проте проблемним питанням залишається залучення дітей до занять інтелектуальними видами спорту для розвитку їхньої особистості і найбільш здібних з них до подальших занять на всіх рівнях спортивного удосконалення. *Мета.* Дослідити та визначити особливості відбору та підготовки початківців в інтелектуальних видах спорту, зокрема в шашках, шляхом аналізу практичного досвіду та нормативно-правових документів. *Методи.* Аналіз літературних джерел та даних мережі Інтернет; нормативно-правових документів (навчальні програми для ДЮСШ, СДЮСШОР ШВСМ з інтелектуальних видів спорту); опитування; систематизація; узагальнення, методи математичної статистики. *Результати.* Мінімальний вік зарахування вихованців до спортивних шкіл з інтелектуальних видів спорту – 6 років. Проте в окремих випадках за рішенням тренерської ради він може бути зменшений на 1–2 роки для учнів, які мають певні здібності, за наявності медичної довідки про стан здоров'я з визначенням рекомендацій до занять будь-яким видом спорту. Експертами визначено найбільш оптимальний вік початку занять інтелектуальними видами спорту, зокрема шашками, – 4–6 років. Необхідно зазначити, що 57 % дослідників визначили вік для початку занять шашками – 4 роки, 47 % – 5 років. Фахівці підкреслили тенденцію до омоложення початку занять спортом і підтвердили вплив інтелектуальних видів на ефективний розвиток дитини. Відмічено необхідність поетапного відбору здібних дітей та підлітків під час проведення різноманітних змагань, сеансів одночасної гри. У процесі первинного відбору обирають тести для оцінювання рівня інтелектуального розвитку, кмітливості та здатності до логічного мислення. Серед фізичних якостей провідне місце займає витривалість, яка впливає на результативність в інтелектуальних видах спорту, що обумовлено регламентом змагань. Виявлення задатків у ранньому віці дозволяє підвищити ефективність процесу відбору й орієнтації спортивної підготовки в інтелектуальних видах спорту та шашках зокрема. **Ключові слова:** інтелектуальні види спорту, шашки, початківці, підготовка.

Nadiia Chyzhevska, Oksana Shynkaruk

CHARACTERISTICS OF THE PREPARATION OF BEGINNERS IN INTELLECTUAL SPORTS AND CHECKERS

Abstract. In the modern world, there is a trend to expansion of intellectual sports, which are considered as a tool for child development. However, the engagement of children in intellectual sports for the development of their personality as well as further training of the most capable of them at all levels of sports advancement remains a problematic issue. *Objective.* To examine and identify the features of selection and training of beginners in intellectual sports, in particular in checkers, by analyzing practical experience and regulatory and legal documents. *Methods.* Analysis of literature sources and data from the Internet; regulatory and legal documents (training programs for Children's and youth sports schools, Specialized children's and youth sports schools of the Olympic reserve, and school of higher sports mastery in intellectual sports); surveying; systematization; generalizations, methods of mathematical statistics. *Results.* The minimum age for enrollment of students in sports schools in intellectual sports is 6 years. However, in some cases, by decision of the coaching board, it can be reduced by 1-2 years for students with certain abilities, if you have a medical certificate with the recommendations for participation in sport. Experts have determined that the most optimal age for starts intellectual sports, in particular in checkers, is 4-6 years. It should be noted that 57% of researchers identified the age to start checkers as 4 years, and 47% think that this age is 5 years. Experts emphasized the trend to decreasing

Вступ. Інтелектуальні види спорту мають розвинену інфраструктуру і користуються широким схваленням у суспільстві. Останнім часом спостерігається тенденція до видового розширення інтелектуального спорту, обумовлена спортизацією настільних (логічних) ігор, серед яких нарди, покер і різні етнокультурні види, що мають локальне поширення [1, 17]. Їх розглядають у сучасному суспільстві як інструмент розвитку дитини. Вони дають можливість оперувати поняттями навколишнього світу набагато раніше й ефективніше, ніж за їх відсутності в процесі виховання [16].

Одним із засобів, що сприяють розвитку інтелектуальних здібностей, є гра у шашки, яка пройшла випробування тисячоліттями. Шашки з давніх часів слугували не лише для розваг, а й для розвитку розумових здібностей. Ця гра, на перший погляд, здається простою і легкою. Проте ігрова практика свідчить, що кожен хід містить багато таємничого й незвіданого, вимагає від гравця вміння мислити, прояву винахідливості та кмітливості, сприяє розвитку пам'яті та уваги. Гравець має постійно розраховувати варіанти, що виникають, планувати й намагатися провести гру, вміти передбачати та протистояти планам супротивника. Труднощі розуміння суті гри полягають у тому, що шашки мають єдине за своєю специфікою поєднання елементів гри, мистецтва і наукового пізнання. Для неуважної дитини це неоціненна знахідка, що спонукає до тривалої та неослабної концентрації уваги. Найчастіше вихованцям, які грають у шашки, притаманні такі властивості, як сприймання, запам'ятовування, мислення, а також уміння творчо осмислити вивчений матеріал та правильно застосувати його на практиці. Увага шашкіста перевіряється в тісному зв'язку з мисленням, і тому можна з цілковитою впевненістю говорити про переважно

Chyzhevska N., Shynkaruk O. Characteristics of the preparation of beginners in intellectual sports and checkers. Theory and Methods of Physical education and sports. 2021; 2: 44–49
DOI: 10.32652/tmfvs.2021.2.44–49

Чижевська Н., Шинкарук О. Характеристика підготовки початківців в інтелектуальних видах спорту та в шашках. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2021; 2: 44–49
DOI: 10.32652/tmfvs.2021.2.44–49

the age to starts sports and confirmed the influence of intellectual sports on the effective development of the child. The need for gradual selection of gifted children and adolescents during various competitions and simultaneous game sessions was underlined. In the process of initial selection, tests are selected to assess the level of intellectual development, intelligence, and ability to think logically. Among the physical qualities, the leading place is occupied by endurance, which affects the performance in intellectual sports that is due to the rules of the competition. Detection of talents at an early age allows to increase the efficiency of the process of selection and orientation of sports training in intellectual sports and, in particular, in checkers.

Keywords: intellectual sports, checkers, beginners, training.

інтелектуальний характер його мислення, що у практичній грі має яскраво виражений мимовільний характер [1, 4].

Актуальною проблемою сьогодення залишаються питання про залучення дітей до занять інтелектуальними видами спорту для розвитку їхньої особистості і найбільш здібних з них до подальших занять на всіх рівнях спортивного удосконалення.

Дослідження проводили відповідно до тематичного плану НДР НУФВСУ на 2021–2025 рр. за темою 1.7. «Теоретико-методологічні засади розвитку кіберспорту та інтелектуальних видів спорту» (номер держреєстрації 0121U108211).

Мета дослідження – визначити особливості відбору та підготовки початківців в інтелектуальних видах спорту, зокрема в шашках, шляхом аналізу практичного досвіду та нормативно-правових документів.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел та даних мережі Інтернет, нормативно-правових документів (навчальні програми для ДЮСШ, СДЮСШОР ШВСМ з інтелектуальних видів спорту; опитування; систематизація; узагальнення.

Результати дослідження. Вирішення поставлених завдань здійснювали на базі кафедри інноваційних та інформаційних технологій у фізичній культурі і спорті Національного університету фізичного виховання і спорту України, м. Київ, Федерації шашок України. У ході дослідження здійснено опитування провідних фахівців з інтелектуальних видів спорту (14 осіб).

Одним з напрямів досліджень було вивчення та аналіз нормативних документів з регламентації віку занять інтелектуальними видами спорту та проведення заходів з набору, відбору та підготовки початківців.

Нормативно-правові документи України регламентують вступ дитини до дитячо-юнацьких спортивних шкіл у групі початкової підготовки не раніше ніж у 6 років. У загальноосвітніх навчальних закладах мінімальний вік дітей, які можуть займатися різними видами спорту, обмежується мінімальним періодом їх зарахування до загальноосвітнього навчального закладу (шкільний вік, перший клас), матеріально-технічна та кадрова база обмежується базою закладу, зазвичай не розрахованого на викладання кількох видів спорту одночасно як саме спорту, зі спортивною спеціалізацією і подальшим переходом учнів до дитячо-юнацького та резервного спорту. Тому основою дитячого спорту доцільно вважати дитячо-юнацькі спортивні школи.

Відповідно до нормативної бази функціонування дитячо-юнацьких спортивних шкіл зазначається, що навчально-тренувальний процес на початковому етапі підготовки здійснюється для виявлення здібностей вихованців з урахуванням специфіки обраного виду спорту, забезпечення мотивації до продовження занять, опанування основ техніки і тактики обраного виду спорту, всебічної загальної та фізичної підготовки, формування морально-етичної і вольової поведінки [12]. Основна і першочергова мета навчально-тренувального процесу в групі початкової підготовки визначена як виявлення здібностей спортсмена в обраному виді спорту і в подальшому їх всебічний розвиток, при цьому тренери-викладачі та інші фахівці спортивної школи мають формувати у вихованців уміння і навички з різних напрямів навчально-тренувальної та спортивної роботи диференційовано з урахуванням їхніх індивідуальних можливостей, інтересів, схильностей [12]. Навчально-тренувальна та спор-

тивна робота спортивної школи проводиться за навчальними програмами з видів спорту, що затверджуються Мінмолодьспортом, а мінімальний вік дитини, яка може бути зарахована до спортивної школи, залежить від специфіки виду спорту та визначається Мінмолодьспортом за погодженням з МОЗ [12].

Для інтелектуальних видів спорту, які мають затверджені навчальні програми для дитячо-юнацьких спортивних шкіл (шахи, шашки, го), мінімальний вік зарахування вихованців становить 6 років, але в окремих випадках за рішенням тренерської ради він може бути зменшений на 1–2 роки, за наявності медичної довідки про стан здоров'я з визначенням рекомендацій до занять будь-яким видом спорту [8]. Таким чином, відповідно до нормативних документів, зарахування дитини в дитячо-юнацьку спортивну школу за напрямом інтелектуальних видів спорту в окремих випадках може відбуватися з 4 років. Але важливим фактором для зарахування є те, що вихованці мають право на добровільний вибір виду спорту, бажають займатися фізичною культурою і спортом, виконали нормативи з загальнофізичної та/або фізичної підготовки, встановлені навчальними програмами з видів спорту, та не мають медичних протипоказань [12].

Експертне опитування фахівців (14 експертів) дозволило визначити думки про вік початку занять інтелектуальними видами спорту (табл. 1). В ході цього опитування респондентам було запропоновано проранжувати вік, в якому рекомендовано починати заняття інтелектуальними видами спорту залежно від їх значущості: найбільш значущому показнику відповідав найменший бал, найменш значущому фактору – найбільший. Коефіцієнт конкордації становив $W = 0,61$, значення критерію χ^2 розрахунковий становить 17,13, критичне значення χ^2 на рівні значущості $p < 0,05$ становить 5,99. $W = 0,61$ – величина не випадкова, а тому отримані результати можна використовувати в подальших дослідженнях.

Таблиця 1. Визначення віку початку занять інтелектуальними видами спорту, n = 14

Вік, років	$\bar{x} \pm S$	σ	Сума	Ранг	Рівень надійності, p
4	1,5 ± 0,195	0,67	21	1	0,428
5	1,69 ± 0,175	0,63	23	2	0,381
6	2,92 ± 0,08	0,28	41	3	0,168

Експертами визначено найбільш оптимальний вік початку занять інтелектуальними видами спорту, зокрема шашками, – 4 роки (1,5 ± 0,195), 5 років (1,69 ± 0,175), 6 років (2,92 ± 0,08). Необхідно зазначити, що 57 % експертів визначили вік початку занять шашками 4 роки, 47 % – 5 років. Фахівці підкреслили тенденцію до омолодження початку занять спортом і підтвердили вплив інтелектуальних видів спорту на ефективний розвиток дитини. У зв'язку з цим виникає питання рівня вимог до вступу в спортивні школи, який затверджено в навчальних програмах з інтелектуальних видів спорту, та, зважаючи на добровільність вибору, необхідне попереднє ознайомлення дітей з видами спорту для можливості усвідомленого вибору.

Серед визнаних в Україні інтелектуальних видів спорту навчальні програми для ДЮСШ затверджені з шахів (2008 р.), шашок (2009 р.) та го (2014 р.) [20, 21].

У навчальній програмі для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності з шахів зазначається, що дуже важливо враховувати подальшу акселерацію й омолодження тих, хто займається. Деякі діти починають свою шахову кар'єру з 4 років, досягаючи майстерної або навіть гросмейстерського рівня в 10-12 років. Порівняно з навчальними програмами для ДЮСШ з шашок та го, в яких до груп початкової підготовки першого року навчання зараховують дітей, які не мають спортивних розрядів, в програмі з шахів умовою для зарахування є IV розряд. Наявність цього критерію свідчить про необхідність попереднього ознайомлення з видом спорту до моменту вступу в ДЮСШ [19, 20].

У попередній редакції навчальної програми для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності з шашок (1996 р.) відсутні вимоги до вступу, але є вимога до спортивної кваліфікації наприкінці першого року навчання в групі початкової підготовки: необхідно виконати III юнацький розряд.

Також про бажаність попереднього ознайомлення з видом спорту свідчать вікові категорії чемпіонатів світу, наймолодші з них для шахів та шашок – до 8 років, наймолодша вікова категорія в го наразі до 12 років, але останні два роки в Європейській федерації го ведуться перемовини про виокремлення категорії до 9 років [22–24].

До учасників чемпіонатів світу, Європи, а також чемпіонатів України ставлять вимоги користування спеціалізованими годинниками та запис партії за спеціальною нотацією. Все це фактори, котрі під час гри відволікають спортсмена від оцінювання позиції та пошуку найкращих ходів і планів гри, отже вимагають високого рівня володіння довільною увагою та пам'яттю, здатністю до концентрації.

Особливості підготовки та відбору дітей до занять інтелектуальними видами спорту доцільно окреслювати в навчальних програмах з видів спорту, тому перш за все було розглянуто діючі навчальні програми та зроблено ретроспективний аналіз навчальних програм найсильніших шашкових, шахових шкіл та го радянського і пострадянського простору.

Відбір для занять го проводять з метою пошуку юнаків та дівчат з вродженими здібностями. У процесі первинного відбору широко застосовують педагогічні тести, що дозволяють оцінити рівень інтелектуально-го розвитку, кмітливість та здатність

до логічного мислення. Можна застосовувати різні головоломки та завдання на кмітливість. Критеріями відбору на початковому етапі є мотивація до занять, вік початку занять го, рівень інтелектуальних здібностей та стан здоров'я. Якщо вихованець відзначається великим прагненням до занять го, його рекомендують до зарахування в ДЮСШ навіть з невисокими показниками у контрольних тестах. Вагому роль відіграє співбесіда з батьками і з самим майбутнім вихованцем, в якій потрібно в'яснити, як вони ставляться до інтелектуальних ігор, наскільки їм це подобається і як часто в сім'ї проводять домашній відпочинок із застосуванням інтелектуальних ігор (шахи, шашки, різноманітні стратегічні ігри тощо). Тренеру доцільно попередити, що заняття го потребують великої самовіддачі та значних зусиль. Якщо батьки та діти усвідомлюють, що це наполеглива праця над собою і власним характером, то з ними можна починати співпрацювати. Найбільше для занять го підходять діти з логічним (математичним) типом мислення [21].

Основними критеріями програми є рівень мотивації майбутнього спортсмена та його спрямованість на вирішення складних завдань, а також мотивацію і підтримку батьків, навіть при мінімальній відповідності рівня інтелектуального розвитку, кмітливості та здатності до логічного мислення самого спортсмена. Це дає змогу вважати, що під час тренувань він з високою мотивацією та працездатністю має можливість значно покращити зазначені інтелектуальні властивості.

З цим погоджується і автор статті «Дослідження розумових процесів шахових гросмейстерів виявили підказки, як люди стають експертами і в інших сферах» Філіп Е. Росс, який називає мотивацію більш важливим фактором, ніж вроджені здібності, не тільки в шахах, а й в будь-яких сферах діяльності, де майстерність визначається конкурентоспроможністю. Також він відмічає важливу роль підтримки батьків та родини [18].

Діючі навчальні програми з шахів та шашок не містять початкових критеріїв та рекомендацій до відбору

спортсменів у групи початкової підготовки, але знаходимо їх у попередніх редакціях [19].

Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл та спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву з шашок (автор – Я. Шаус, СРСР, 1988 р.) при вступі до груп початкової підготовки відмічає необхідність знання правил гри, тобто попереднього ознайомлення з видом спорту, але без розрядних вимог.

Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності з шашок (автор – В. Вайсер, Київ, 1996 р.) рекомендує здійснювати попередній відбір шляхом пошуку обдарованих дітей під час проведення різноманітних змагань, сеансів одночасної гри та інших масових заходів, у яких беруть участь діти, котрі не займаються в ДЮСШ.

Про необхідність відбору та деякі його принципи йдеться в програмі підготовки юних шашкістів міського палацу творчості Санкт-Петербурга, який становлять серйозну конкуренцію в шашковому спорті.

Укладачі визначають необхідність поетапного відбору здібних дітей та підлітків під час проведення різноманітних змагань, сеансів одночасної гри. На першому етапі тривалістю до 3 міс. вони пропонують знайомство з дітьми, спостереження за ними для подальшої тренувальної роботи.

На другому етапі тривалістю до 6 міс. звертають увагу на здатність до навчання юних шашкістів, визначають дітей, що мають здібності до занять шашками. На третьому етапі тривалістю до одного року, здійснюють поглиблене всебічне спостереження за кожним учнем та спрямовують увагу на розвиток спеціальних якостей – шашечної пам'яті, швидкості сприйняття нового матеріалу, тактичного бачення дошки [7].

Для визначення якостей та критеріїв відбору розглянемо, як класифікують місце інтелектуальних видів спорту серед інших видів.

За класифікацією Л. П. Матвеева, види спорту можна поділити на п'ять

типологічних груп, які істотно відрізняються за характером діяльності спортсмена, факторами і способами досягнення спортивного результату, однак учений зазначає, що ця класифікація не є вичерпною. При цьому інтелектуальні види спорту віднесені до четвертої групи – абстрактно-ігрові види спорту, результат у яких вирішальною мірою визначається не руховою активністю спортсмена, а абстрактно-логічним обігруванням суперника (наприклад, різновиди шахового і шашкового спорту) [6]. Тобто, це гіподинамічні види спорту, в яких головне навантаження припадає на інтелектуальні зусилля, тому основним видом спортивної підготовки в них є теоретична підготовка (загальна теорія виду спорту, теорія дебюту, середини гри й ендшпілю, історія виду спорту та спеціальна література); спеціальна практична підготовка (аналіз партій та позицій, контрольні роботи, реферати учнів, конкурси розв'язання композицій, комбінацій тощо, індивідуальні заняття, участь у кваліфікаційних і тренувальних змаганнях). Психологічна підготовка набуває набагато більшого значення ніж фізична, яка є лише допоміжним компонентом [19–21].

Значне поширення має фізіологічна класифікація В. С. Фарфеля, за якою спортивні вправи поділені на прицільні, складнокоординаційні, силові, швидкісно-силові, які, в свою чергу, поділяються на ациклічні та циклічні, і окрема група – ситуаційні вправи [15].

А. Ц. Пуні наповнив цю класифікацію психологічним змістом: в циклічних видах спорту основну роль відіграє стійкість м'язово-рухових відчуттів; у ациклічних – концентрація і стійкість уваги; у складнокоординаційних – точне м'язово-рухове і просторово-часове диференціювання; ситуаційних – головними є психічні якості, в основі яких лежить система перцептивно-інтелектуальних і емоційно-вольових процесів, що протікають у постійно змінюваних умовах діяльності, які вимагають у короткі проміжки часу сприймати ситуації, що виникають, приймати і реалізовувати творчі рішення про методи та способи ведення змагальної боротьби [2, 14].

Іншу психологічну класифікацію видів здійснив Т. Т. Джамгаров. За основу поділу видів спорту він взяв взаємодію партнерів і суперників у ході змагання, що здійснюється в двох видах: по відношенню до суперника – у формі протиборства (суперництва); по відношенню до партнерів – у формі взаємодії (співпраці). У першому випадку наявний психічний і фізичний контакт. Фізична протидія буває жорсткою (наприклад, у боксі), опосередкованою (наприклад, у спортивних іграх) або умовною, коли спортсмени змагаються одночасно і поруч, але не стикаються безпосередньо (на паралельних доріжках, на треку, на лижні). Спільна діяльність партнерів по команді буває спільно-взаємозалежною (танці, командні спортивні ігри). Можуть бути спільні синергічні дії (наприклад, парний батут, веслування). Взаємне сприяння партнерів може мати спільно-послідовний характер (естафети). В індивідуальних видах спорту (наприклад, у тенісі) в командних змаганнях дії спортсменів є спільно-індивідуальними [3, 14].

За цими класифікаціями всі інтелектуальні види спорту належать до ситуаційних, адже ситуація на ігровому полі весь час змінюється, тому необхідні постійне реагування на зміни, їх прогнозування та побудова стратегічних і тактичних планів. Щодо суперників та партнерів – наявні протиборство в умовній формі (безконтактне) та співпраця з партнером у командних видах програм.

Ще одну психологічну класифікацію запропонував американський психолог Б. Дж. Кретті, який розподілив популярні в США види спорту за ступенем агресивності [5, 14].

Види спорту розрізняють не тільки за особливостями діяльності, а й за властивостями особистості, притаманними спортсменам. Інтелектуальні види спорту фізично безконтактні, але містять при цьому майже всі ознаки спортивних ігор та єдиноборств (гравці повинні володіти дуже швидкою реакцією і шпритністю, в інтелектуальному плані вони повинні добре орієнтуватися в просторі і часі, вміти приймати швидкі і правильні рішення при дефіциті часових відрізків, у них

переважає рухливий і збудливий тип нервової системи), а відсутність фізичного контакту накладає більші вимоги до психологічного стану спортсмена, адже він під час змагань не має права фізично виражати емоції. Додатково це підсилюється забороною на спілкування з тренером або з будь-ким окрім суддів під час гри [13, 14].

Дискусія. Актуальність спортивної орієнтації та багаторічного удосконалення перспективних дітей обумовлюється існуючими високими спортивними досягненнями на міжнародній арені. Спортивна орієнтація передбачає вибір спортсменом виду спорту або вузької спеціалізації в одній з дисциплін, визначення індивідуальної структури багаторічної підготовки і змісту тренувальних навантажень залежно від особливостей підготовленості та змагальної діяльності, встановлення оптимальних темпів зростання спортивної майстерності [10].

На сьогодні наявний науковий матеріал, що дозволяє судити про різні сторони спортивних здібностей, форми організації та методики відбору, методологічні підходи до вивчення питань відбору та орієнтації [10, 17]. Перед спортом стоїть завдання – досягти найвищих результатів не тільки за рахунок відбору, а і на основі поєднання видатних природних задатків спортсменів з сучасними методами їх розвитку. Саме це мають на увазі, коли говорять про підвищення спортивних досягнень за допомогою відбору спортивних талантів та орієнтації їх підготовки [6].

Л. П. Матвеев зазначає, що «імовірність того, що процес спортивного вдосконалення буде розгортатися в оптимальному варіанті, багато в чому залежить від того, на якому з етапів індивідуального вікового розвитку виявляється схильність до прогресування в тому чи іншому виді спорту і відповідно забезпечується спортивна орієнтація, тобто формування магістральної націленості спортивної діяльності і доцільний вибір перспективних шляхів її розгортання, узгоджуються з індивідуальною схильністю» [6].

Більшість фахівців так чи інакше пов'язує відбір із завчасним розпізнаванням індивідуальної схиль-

ності (задатки, здібності, обдарованість) до досягнень в будь-якому виді спорту, визначенням залежно від цього спрямованості спортивної спеціалізації. Фахівці [11, 16, 18] підкреслюють необхідність визначення тих, хто більш здатний до високих спортивних результатів із загальної кількості початківців, чи тих, хто вже долучився до спорту, для того, щоб створити їм кращі умови для спортивного удосконалення.

Фахівці визначають необхідність врахування в спортивній підготовці шашистів фізичні якості та будову тіла, що впливають на результативність виду спорту. Визначено, що вестибулярна стійкість, координаційні здібності, витривалість значно впливають на результативність. Це зазначено в нормативних документах країн пострадянського простору для урахування під час вибору тестів та планування фізичної підготовки [9]. Проте, вплив вестибулярної стійкості та координаційних здібностей на результативність в інтелектуальних видах спорту є досить спірним твердженням через відсутність відповідних досліджень та реалізації цих здібностей під час участі у змаганнях, на відміну від витривалості. Вплив витривалості на результативність в інтелектуальних видах спорту обумовлюється регламентними вимогами змагань, під час яких тривалість матчу з одним суперником може сягати 5 год і більше, а самі змагання тривають більше тижня. Протягом гри більшість часу спортсмен має утримувати статичну позу, не відволікаючись на зовнішні фактори та підтримуючи високу концентрацію уваги, тому об'єктивно присутній вплив витривалості та, як наслідок, – необхідність мінімальної загальної фізичної підготовки для підтримання функціонального стану організму.

Таким чином, виявлення задатків у ранньому віці дозволяє підвищити ефективність як процесу відбору й орієнтації спортивної підготовки в інтелектуальних видах спорту та шашках зокрема.

Висновки:

1. У нормативно-правових документах для інтелектуальних видів спорту (шахи, шашки, го) мінімаль-

ний вік зарахування учнів становить 6 років, і може бути зменшений в окремих випадках на 1–2 роки.

2. Підкреслено тенденцію омолодження початку занять спортом і підтверджено вплив занять інтелектуальними видами спорту на ефективний розвиток дитини.

3. Визначено необхідність поетапного відбору здібних дітей та підлітків під час проведення різноманітних змагань, сеансів одночасної гри. Тести, які спрямовані на виявлення здібних дітей, спрямовані на оцінку рівня інтелектуального розвитку, кмітливості та здатності до логічного мислення, витривалості.

Перспективи подальших досліджень передбачають обґрунтування та розробку програми підготовки початківців в інтелектуальних видах спорту, зокрема в шашках.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк ВЗ. Формирование интеллектуальной готовности старшего дошкольника к учебе в школе. Балтийский гуманитарный журнал. 2013 (3): 5-7
2. Войтко ВІ, редактор. Психологічний словник. Київ: Вища школа. 1982. 214 с.
3. Джамгарова ТТ, Пуни АЦ, редакторы. Психология физического воспитания и спорта. Москва: Физкультура и спорт. 1979. 143 с.
4. Дульська ГП, Романюк ОВ, Семизорова ВВ, Чижевська НВ. Цікаві шашки: навчально-методичний посібник. 2018. 80 с.
5. Кретти Б. Дж. Психология в современном спорте. Москва: Физкультура и спорт. 1978. 224 с.
6. Матвеев ЛП. Общая теория спорта и ее прикладные аспекты. Москва: Известия. 2001. 333 с.
7. Маньшин СС, Громов ГВ. Программа подготовки юных шашкистов. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский городской дворец творчества юных СДЮШОР-2, Отд-ние шашек. 1992.
8. Наказ Міністерства спорту від 17.01.2015 № 67 Про організацію навчально-тренувальної роботи дитячо-юнацьких спортивних шкіл.
9. Наказ Міністерства спорту Росії від 30.12.2016 №1365.[Приложение № 73 к распоряжению Комитета по физической культуре и спорту от 26.12.2016 № 558-р].
10. Платонов ВН. Периодизация спортивной тренировки. Общая теория и ее практическое применение. Киев: Олимпийская лит.; 2013. 624 с.
11. Подьяков НН, Говоркова АФ, редакторы. Развитие мышления и умственное воспитание дошкольников. Москва: Педагогика. 1985. 200 с.
12. Постанова КМУ від 05 листопада 2008 року № 993 Про затвердження Положен-

ня про дитячо-юнацьку спортивну школу, п. 9 Положення.

13. Правила спортивних змагань з шашок, 2001.

14. Серова ЛК. Психологическая классификация видов спорта. Ученые записки университета им. П.Ф. Лесгафта. 2018.

15. Серопегин ИМ, Волков ВМ, Синайский ММ. Физиология человека. Москва: Физкультура и спорт, 1979. 287 с.

16. Чижевська НВ, Шинкарук ОА. Особливості інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку та їх придатність до занять інтелектуальними видами спорту. Молодь та олімпійський рух: збірник тез доповідей XIII Міжнар. конф. молодих вчених, 16 травня 2020 року [Електронний ресурс]. Київ. 2020. 227-8.

17. Шинкарук О, Чижевська Н, Федорчук С, Шутова С. Інноваційні підходи до розвитку когнітивних здібностей дітей дошкільного віку засобами інтелектуальних видів спорту (на прикладі шашок). Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії: Матеріали III Всеукр. електронної науково-практ. конф. з міжнародною участю (Київ, 8 квітня 2020 р.). Київ. НУФВСУ. 2020. 41-2.

18. Philip E. Ross. Studies of the mental processes of chess grandmasters have revealed clues to how people become experts in other fields as well. Scientific American. 2006: 64-71

19. <http://dsmsu.gov.ua/>

20. https://sport.gov.ua/storage/app/sites/16/Sport/Programy_navchalni/2019/shahi.pdf

21. https://sport.gov.ua/storage/app/sites/16/Sport/Programy_navchalni/2019/pragramma-godlya-dussh.pdf

22. <https://www.fide.com/>

23. <http://www.fmjd.org/>

24. <https://www.eurogofed.org/>

LITERATURE

1. Antonyuk VZ. Formation of the intellectual readiness of the preschooler to study at school. Baltic Humanitarian Journal. 2013 (3): 5-7

2. Voitko VI, editor. Psychological dictionary. Kyiv: Vyshcha Shkola. 1982. 214 p.

3. Dzhambgarova TT, Puni AC, editors. Psychology of physical education and sports. Moscow: Fizkultura i sport. 1979. 143 p.

4. Dulcka GP, Romaniuk OV, Semyzovorova VV, Chyzhevska NV. Interesting checkers: educational-methodological manual. 2018; 80 p.

5. Kretti BJ. Psychology in the modern sport. Moscow: Fizkultura i sport. 1978. 224 p.

6. Matveev LP. General theory of sports and its applied aspects. Moscow: Izvestiya. 2001. 333 p.

7. Manshin SS, Gromov GV. Training program for young checker players. St. Petersburg: St. Petersburg City Palace of Youth Creativity, Specialized children's and youth sports school of the Olympic reserve No. 2, Checkers section. 1992.

8. Order of the Ministry of Youth and Sports dated 17.01.2015 No. 67 On the organization of education and training process in children's and youth sports schools.

9. Order of the Ministry of Sports of Russia dated 30.12.2016 No. 1365]. [Appendix No. 73 to the order of the Committee for Physical Culture and Sports dated 12/26/2016 No. 558-r].

10. Platonov VN. Periodization of sports training. General theory and its practical applications. Kiev: Olympic literature; 2013. 624 p.

11. Podyakov NN, Govorkova AF, editors. Development of thinking and intellectual training of preschoolers. Moscow: Pedagogika. 1985. 200 p.

12. Resolution of the Cabinet of Ministers on November 5, 2008 No. 993 On approval of the Regulations on children and youth sports school, art. 9 of the Regulations.

13. Rules of sports competitions in checkers, 2001.

14. Serova LK. Psychological classification of sports. Uchenye zapiski universiteta imeni P.F. Lesgaftha. 2018.

15. Seropegin IM, Volkov VM, Sinayskiy MM. Human physiology. Moscow: Fizkultura i sport, 1979. 287 p.

16. Chyzhevska NV, Shynkaruk OA. Features of intellectual development of preschool children and their suitability for intellectual sports. Youth and the Olympic Movement: Abstracts of the XIII Intern. conf. of young scientists, May 16, 2020 [Electronic resource]. Kyiv: 2020. 227-8.

17. Shynkaruk O, Chyzhevska N, Fedorchuk S, Shutova S. Innovative approaches to the development of cognitive abilities in preschool children by means of intellectual sports (as exemplified by checkers). Innovative and information technologies in physical culture, sports, physical therapy and occupational therapy: Proceedings of the III All-Ukrainian electronic scient.-pract. conf. with internat. participation (Kyiv, April 8, 2020). Kyiv: NUPESU. 2020. 41-2.

18. Philip E. Ross. Studies of the mental processes of chess grandmasters have revealed clues to how people become experts in other fields as well. Scientific American. 2006: 64-71

19. <http://dsmsu.gov.ua/>

20. https://sport.gov.ua/storage/app/sites/16/Sport/Programy_navchalni/2019/shahi.pdf

21. https://sport.gov.ua/storage/app/sites/16/Sport/Programy_navchalni/2019/pragramma-godlya-dussh.pdf

22. <https://www.fide.com/>

23. <http://www.fmjd.org/>

24. <https://www.eurogofed.org/>

Надійшла 03.05.2021

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Шинкарук Оксана Анатоліївна <http://orcid.org/0000-0002-1164-9054>, E-mail: shi-oksana@ukr.net

Чижевська Надія <https://orcid.org/0000-0003-0821-9296>), nadiya.chyzhevska@gmail.com

Національний університет фізичного виховання і спорту України
03150, Київ, вул. Фізкультури, 1

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Shynkaruk Oksana <http://orcid.org/0000-0002-1164-9054>, E-mail: shi-oksana@ukr.net

Chyzhevska Nadiya <https://orcid.org/0000-0003-0821-9296>), nadiya.chyzhevska@gmail.com

National University of Ukraine on Physical Education and Sport
03150, Kyiv, Fizkul'tury str., 1